

Ringerikes Sportsfiskere
Norges Jeger- og Fiskerforbund
Georg Fr. Rieber-Mohn
Bjørn Olav Haukelidsæter
Gudbrandsdalen Sportsfiskeforening
Lars Nilssen

Jevnaker, 25.11.2015

Klima- og Miljødepartementet

Forslag om nedsettelse av et utvalg til å utrede bestandsstatus og tiltak for storørret i Norge.

Vi tar med dette initiativ til å etablere et storørret-utvalg som får følgende mandat:

- Gi en definisjon av begrepet storørret til bruk i forvaltningen
- Gjennomgå eksisterende kunnskap og trusselfaktorer for storørretbestander i Norge. Arbeidet bør ta utgangspunkt i Østlandsforskning Rapport 1996/10, gjennomførte fiskebiologiske undersøkelser og utstrakt bruk av lokal kunnskap
- Redegjøre for faglige kriterier for utvelgelse av viktige storørretforekomster
- Utarbeide begrunnede forslag til vernetiltak, derunder vurdere opprettelse av nasjonale storørretvassdrag i Norge.

Bakgrunn

Det finnes typiske storørrestammer i om lag halvparten av landets fylker, med et tyngdepunkt av stammene i de store innsjøene på Østlandet. Siste kartlegging (Utredning for DN Nr. 1997 – 2, Forslag til forvaltningsplan for storørret) viste den gang at Norge har 165 storørrestammer knyttet til 55 innsjøer og større elver. 10 av disse var gått tapt, 28 var kraftig redusert og 95 var regnet som sårbare. Kun 32 stammer ble regnet som livskraftige. Det finnes eksempler på positive utviklingstrekk i enkeltbestander, men lite tyder på at bestandssituasjonen generelt har bedret seg siden den gang.

Ringerikes Sportsfiskere (Randselva/Tyrifjorden) tok med bakgrunn i situasjonen for storørreten initiativ til et møte 21.10.2015 mellom interessenter for storørret og vassdragene storørreten lever i hos Norges Jeger- og Fiskerforbund på Hvalstad. Møtet hadde følgende tema: fremme forslag til Klima- og Miljødepartementet om å utrede et bedre vern for de viktigste storørretbestandene, derunder spørsmålet om opprettelse av Nasjonale storørretvassdrag, jf. lakseloven § 7 a om nasjonale laksevassdrag. Vassdrag representert på møtet var Randselva/Tyrifjorden i Buskerud, Tokkeåi/Bandak i Telemark og Mjøsa/Gudbrandsdalslågen i Oppland:

Randselva / Tyrifjorden

Ringerikes Sportsfiskere driver et flerårig prosjekt 'Ja til bærekraftig stamme' for storørret i Randselva/Tyrifjorden. Målet er at storørretvassdraget etter hvert skal få hovedsakelig selvreproduserende og robuste bestander av storørret på et bærekraftig og høstbart nivå. Prosjektet støttes av bl.a. av Miljødirektoratet gjennom midler fra Generell vassforvaltning I 2015. Det er etablert en rådgivningsgruppe bestående av lokale ressurspersoner som koordinerer innsatsen.

Tokkeåi / Bandak

Lokale grunneiere og lokal jeger- og fiskeforening har jobbet for å bevare storørretstammen i Bandak og i Tokkeåi i om lag 15 år. Vassdraget er sterkt regulert ved statsreguleringen av Tokke-Vinje vassdraget. Lokale interesser er sterkt bekymret for reduksjon i storørretbestanden. Avsluttede fiskeribiologiske undersøkelser viser at bestanden tenderer mot sterkt truet. Det ble åpnet for vilkårsrevisjon av vassdraget i 2007, utover det er arbeidet ikke startet. Det viser seg å være vanskelig å få iverksatt nødvendige tiltak for å redde bestanden. Andre bestander i Telemark som Tinnsjøen og Seljordsvatnet, viser også sterk tilbakegang.

Mjøsa / Gudbrandsdalslågen

Bestandssituasjonen for Mjøsørret i de ulike tilløpselvene har vært variabel gjennom de siste tiårene. Overvåking av gytebestandene er vanskelig som følge av manglende tellingssystemer og fisketrappes som fanger all fisk kun i perioder med lav vannføring. Mjøs fisket har også variert en del, men fikk en oppsving i perioden 2000-2005. I dag anses fisket som noe bedre enn perioden før årtusenskiftet. Fisketrappa ved Hunderfossen kraftverk fanger all oppvandrende ørret til enhver tid, og oppgangen har variert mellom ca 80 og 830 individer i perioden 1966-2015. Gjennom disse 50 årene har trenden vært svakt økende, noe som først og fremst skyldes økt suksess med kompensierende fiskeutsetninger. Andelen naturlig rekruttert ørret har imidlertid vært relativt stabil fram til 2013. I de to siste årene har denne andelen økt som følge av omfattende gjenutsetting av villfisk blant fiskere både i Mjøsa og i Lågen. Fra faglig hold er det en rådende oppfatning at andelen naturlig rekruttert ørret i alle elvene bør økes betydelig av hensyn til genetiske forhold og langsiktig levedyktighet hos de ulike bestandene.

Sportsfiskerorganisasjonen Mjøsa Felles Fiskeforening og grunneierlaget A/L Lågen Fiskeelv har nylig krevd revisjon av vilkårene for kraftverket, og regulanten har gått med på en frivillig revisjon (ikke revisjonspliktig). Saken er nå til behandling hos NVE. I tillegg foregår det arbeider for å redusere/eliminere passasje av ørret gjennom turbinene. Nye studier har vist at all smolt og om lag 30 % av utgytt vinterstøing passerer gjennom turbinene, og dette er vurdert som en ny og alvorlig trussel for bestanden. Årsaken til at dette er en ny situasjon for Hunderørreten er at de gamle varegrindene som var montert ved turbininntaket ble skiftet ut og erstattet med nye grunder med større lysåpning (6 cm vs. 10 cm). Dette arbeidet følges opp av Fylkesmannen i Oppland, og tiltak er under utarbeidelse.

Det er et økende engasjement blant sportsfiskere i Mjøsdistriktet og søndre del av Gudbrandsdalen, og det er særlig storørret som er i fokus.

Storørret

Felles for storørretvassdragene i Norge er at naturlig rekruttert og storvokst ørret er i sterk nedgang. Vassdragsregulering er gjennom tidligere fagutredninger utpekt som den viktigste trusselfaktoren. Storørret i klassisk forstand er etterkommere av sjørørret som ble innestengt etter landheving etter siste istid. Disse bestandene har en bevaringsverdi som for eksempel tilsvarer ferskvannsstasjonære dvergformer av atlantisk laks i Namsen (Namsblanken) og Byglandsbleka. Det er kanskje enda sterkere likehetstrekk med Vänerlaksen, som er en innestengt laksebestand som etablerte storvokste individer og vandrende bestander i Vänern/Klarälven/Trysilelven. Med andre ord; mange av storørretbestandene er urinnvånere til landet vårt med genetisk slektsskap til anadrom laksefisk som koloniserte vassdragene våre for 8-10 000 år siden. De siste årene er det gjort flere fiskebiologiske undersøkelser og/eller miljøundersøkelser i landets storørretvassdrag. Den største flaskehalsen er manglende rekruttering av vill fisk fordi vassdragene har fått ødelagt viktige gyte- og oppveksthabitater. Andre flaskehals er mangel på vannføring, gode målorienterte forvaltningsplaner, dårlig tilrettelagte fiskeregler og manglende oppsynsvirksomhet.

Dersom nevnte utfordringer og problemer finner sin løsning, vil storørreten som toppredator og indikatorart unngå genetisk utarming med påfølgende økt fare for utryddelse av viktige biologiske og kulturelle verdier.

Vinn – Vinn

Behovet for fornybar energi er økende. Storørretens levevilkår, og overlevelse på lang sikt, settes dermed under ytterligere press. Vi er av den formening at produksjon av vannkraft og framtidig fiskeforvaltning lar seg forene dersom kraftbransjen er villig til å ta eksisterende og ny kunnskap i bruk. Vi er også kjent med at det er to til dels motstridende EU-direktiver knyttet til fornybar energi (Fornybarhetsdirektivet) og bevaring av miljøkvaliteter i vann (Vanndirektivet), og oppfatter dette som viktige drivere for å oppnå forbedringer for både energi og miljø i våre storørretvassdrag.

Vi minner også om at det er gjennomført en rekke ferskvannsbiologiske forskningsprosjekter med fokus på regulerte vassdrag. Vi forventer at denne kunnskapen blir synlig i de forestående revisjonene av vilkår i nærmere 400 konsesjoner. Dette kan bli en vinn-vinn-situasjon der vannkraft blir mer miljøvennlig, ved at den foruten å bidra med fornybar energi, bedre vil ivareta artsmangfoldet; ikke minst den særlig verneverdige urnorske storørreten. Vi mener at storørret som indikatorart bør ha høyeste prioritet blant mangfoldet av arter og livsformer i de innlandsvassdragene den finnes.

Fra forskningshold er det utviklet god metodikk i miljødesign i regulerte laksevassdrag (NINA Temahefte 52; Håndbok for miljødesign i regulerte laksevassdrag). Denne tilnærmingen tar sikte på å oppnå gevinster for både kraftproduksjon og livsvilkår for laks. Ettersom storørret har en livssyklus og krav til livsbetingelser som har store likhetstrekk med laks foreslår vi at denne kunnskapen overføres og tilpasses storørretvassdragene. Som det fremgår av denne håndboka bør vurderinger og undersøkelser av lakse- (og storørretvassdrag) ta utgangspunkt i en diagnosetilnærming. Dette sikrer en faglig god problemforståelse som danner grunnlaget for presise tiltak som kan settes inn der hvor de vil gi en ønsket effekt.

En viktig forutsetning i dette arbeidet bør være at storørretbestander ikke bare skal sikres langsiktig levedyktighet, men også at de oppnår bestandsstørrelser som muliggjør bærekraftig høsting i form av sportsfiske. I noen tilfeller bør også andre fiskerier av kulturhistorisk verdi også kunne opprettholdes. I denne sammenhengen synes det også å

være fornuftig å benytte gytebestandsmål som verktøy for å definere det høstbare overskuddet i de enkelte bestandene. Etter vår vurdering har kunnskapen som er frembrakt gjennom lakseforskningen en stor overføringsverdi til storørret. På denne måten oppnår man at kunnskapen som både miljømyndighetene og vannkraftbransjen har finansiert får en økt anvendelse.

Engasjement

Interessen og engasjementet for storørret er stort, og økende. Årsakene til dette er sammensatte, men vi peker på den negative bestandsutviklingen for mange storørretvassdrag, økt interesse for storørretfiske som følge av negativ utvikling i anadrome vassdrag (særlig sjørørretvassdrag), manglende oppfølging av Forvaltningsplanen for storørret fra 1997 og ikke minst de forestående vilkårsrevisjonene som berører mange storørretvassdrag. Lokale fiskeforeninger, grunneierlag og privatpersoner bidrar i mange sammenhenger med både fiskeutsettinger og habitatforbedringer i store og små vassdrag, og vi har registrert et juridisk så vel som et fiskefaglig behov for å skifte fokus fra settefiskproduksjon til naturlig rekruttering. Det lokale engasjementet i denne sammenheng har i stor grad bidratt til å sette fokus på storørretens utfordringer og løsninger. Det forventes nå fra flere brukere av storørretvassdragene at storørreten prioriteres høyere.

Vest Viken Vannregion foreslår Nasjonale storørretvassdrag i forslag til regionale vannplaner publisert 07.10.2015. Vannregionen har ansvaret for bl.a. vannforekomstene Tyrifjorden/Randselva og Tokkeåi/Bandak. Dette mener vi er et godt initiativ, og vil sammen med en aktiv forvaltningsplan være sentrale virkemidler for å bevare, reetablere og videreutvikle storørretbestandene i tråd med både direktiver og moderne fiskefaglige vurderinger som både legger genetisk variasjon og biologiske referansepunkter til grunn for forvaltningsstrategiene.

Fylkesmannen har ikke tilstrekkelige virkemidler til rådighet som kan bidra til å dempe skadevirkninger på storørretbestandene som er resultatet av vannkraftutbygging og reguleringsregimer som ikke har hatt artsbevaring som viktig sideformål. På dette området foreligger mye ny kunnskap som må tas i bruk.

Med bakgrunn i de fiskefaglige, juridiske og brukerrelaterte perspektivene som skisseres i dette brevet, vil vi sterkt henstille til departementet å sørge for at det settes i verk en landsomfattende fagutredning av storørretens situasjon og av tiltak for å bedre denne, derunder om det som for villaksen bør etableres ekstraordinære verneregimer i utvalgte vassdrag.

Med vennlig hilsen

Ringerikes Sportsfiskere

Birger Bekkevold (sign.)
leder

Ringerikes Sportsfiskere

Else Ravneberg (sign.)
prosjektleder

Norges Jeger- og Fiskerforbund

Siri Parmann (sign.)
fagsjef

Georg Fr. Rieber-Mohn (sign.)

for Tokkeåi / Bandak

Bjørn Olav Haukelidsæter (sign.)

Gudbrandsdalen Fiskeforening

Tore Solbakken (sign.)

Lars Nilssen (sign.)

Kopi:

Miljødirektoratet
Fylkesmannen i Buskerud
Buskerud Fylkeskommune